

УДК 371.132

Світлана Русавська

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ НА ЗАНЯТТЯХ З МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

На сучасному етапі розвитку освітніх технологій виникла проблема подолання розбіжностей між науковим і художнім розвитком особистості студента, збагачення мислення образними елементами, адже саме вони дозволяють людині отримувати знання про навколишній світ не у вигляді абстракцій, а у формі постійного життя, яке спостерігається безпосередньо.

Однією з актуальних проблем підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів є формування художнього мислення в системі загальної професійної підготовки, тому що на рівні художнього мислення відбувається синестезія мисленнєвої діяльності, формується рефлексивне світовідчуття.

Вивчення цієї категорії спирається на спільні зусилля філософії, естетики, мистецтвознавства, соціології, психології, які разом становлять методологічні засади педагогічних досліджень, спрямованих на діагностування та корекцію індивідуального розвитку особистості. Останнім часом інтерес до виховних можливостей мистецтва помітно зріс. Спостерігається поживлення наукової і методичної роботи в цій галузі, яке можна пояснити зміною педагогічної парадигми, тенденціями гуманізації освітніх процесів, ствердженням ідей самоцінності людської особистості.

Слід підкреслити, що поняття «художнє мислення» не є загальноживаним. Досліджуючи процеси образного відображення світу, автори використовують різноманітні терміни: «образне мислення» (Л. Григоровська, Є. Григорян, Т. Цвелих, І. Якиманська та ін.), «образно-художнє мислення» (І. Карпенко), «художньо-образне мислення» (Н. Антонєць, Н. Стариченко та ін.), «художньо-образне (театральне) мислення» (І. Гальперін), «образно-асоціативне мислення» (Е. Бурвіна), «художнє мислення» (А. Андрєєв, Ю. Борєв, О. Костюк, І. Ляшенко, С. Раппопорт та ін.). Багаточисленність визначення цього поняття науковцями зумовлена перш за все складністю самого об'єкту пізнання.

У теоретико-експериментальних дослідженнях художнє мислення трактується по-різному. Так, художнє мислення розглядається як психічний процес відображення емоційно-образного змісту художнього твору, обмежений чуттєвим ступенем пізнання (Т. Цвелих), що здійснюється на чуттєвому і раціональному рівнях (В. Белобородова). Оптимальні шляхи формування художнього мислення особистості полягають у збагаченні художнього і особистого досвіду яскравими

враженнями, поповненні асоціативних фондів, розвитку сенсорної сфери (В. Остроменський, Г. Шевченко та ін.); в активізації художньо-пізнавальної діяльності в навчально-виховному процесі (О. Біла, Л. Медведєв та ін.); у використанні проблемних методів навчання (Н. Антонєць, В. Борисов та ін.).

Проте, слід зазначити, що проблема художнього мислення в контексті підготовки майбутніх вихователів дошкільного закладу досліджена недостатньо. Так, є невідомими механізми перенесення цього психічного процесу в систему вищих навчальних закладів педагогічної освіти, не до кінця з'ясована структура художнього мислення на рівні мисленнєвої діяльності, не виділені шляхи розвитку «особливого різновиду мислення людини» в навчально-виховному процесі вищої школи.

Мета статті полягає у розкритті змісту художньо-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів та визначенні умов формування їх художньо-мисленнєвої діяльності.

На сучасному етапі розбудови соціокультурного середовища особливої ваги набуває проблема художньої підготовки майбутніх вихователів дошкільного закладу як суб'єктів творчості та включення особистості педагога в «естетичну логосферу» (Н. Миропольська), адже в контексті прекрасного оживає вся сукупність духовних сил людини.

Важлива роль у формуванні художнього мислення належить мистецтву як одному з видів творчої діяльності. У доповненні з психолого-педагогічним, мистецький компонент створює унікальні можливості для реалізації потенціалу кожного студента в системі професійної підготовки.

Проблемам впливу мистецтва на особистісне становлення людини присвячено чимало досліджень. Теоретико-методологічні основи проблеми представлені у працях А. Андрєєва, В. Біблера, І. Зязюна, В. Мазепи та ін. Роль мистецтва в системі педагогічного спілкування аналізується в роботах В. Масол, Н. Миропольської, О. Рудницької, Г. Шевченко та ін.

Теорія і практика художньо-естетичного виховання (Н. Крилова, Б. Юсов, Г. Шевченко та ін.) свідчать про об'єктивну необхідність використання різних видів мистецтва в роботі зі студентами. Мистецький досвід кожної особистості є своєрідним фундаментом розвитку художнього мислення.

Художньо-педагогічна підготовка включає три взаємопов'язані аспекти: художній, психологічний, педагогічний. Ці складники змісту освіти доповнюють один одного і взаємопов'язані між собою. *Художня підготовка* характеризується:

- рівнем історико-теоретичних знань в галузі мистецтва;
- рівнем умінь і навичок художнього сприймання;
- рівнем умінь і навичок у мистецькій діяльності.

Змістом *психолого-педагогічної* підготовки є оволодіння студентами

знаннями вікової педагогіки і психології, методикою та технологією здійснення художнього розвитку дітей дошкільного віку.

Психолого-педагогічна підготовка характеризується оволодінням розвивальними, конструктивними, організаторськими та діагностично-прогностичними вміннями.

Отже, змістом художньо-педагогічної підготовки є формування досвіду майбутніх фахівців з:

- передачі мистецтвознавчих знань та художніх умінь дітям;
- здійснення художнього розвитку та виховання дітей;
- організації і самоорганізації науково-дослідної роботи в галузі музичного виховання дітей.

Таким чином, перша умова формування художнього мислення майбутніх вихователів – *збагачення мистецького досвіду особистості*.

Особлива роль мистецького досвіду зумовлюється тим, що художній твір і відбиває дійсність, і оцінює зображуване, прагнучи виявити його сутність. Таке відтворення буття не тільки збагачує своїх слухачів, читачів, глядачів життєвим досвідом, а й спонукає до його ціннісного переживання, яке становить важливий компонент художнього мислення особистості.

Слід зазначити, що у пошуках шляхів формування та розвитку означеного мислення значне місце посідає ідея інтегративного впливу мистецтв. Як відомо, мистецтво стимулює не лише загальноестетичний розвиток, а й здатність до художнього самовираження, рефлексії, творчі здібності й мислення. Жоден з видів мистецтв, взятий окремо, не здатний розв'язати всю сукупність задач формування художнього мислення, хоч кожен з них бере участь у розв'язанні цих завдань, маючи у ньому свою конкретну ціль. Лише інтеграція окремих мистецтв може розвинути багатство людського потенціалу, зробити особистість дійсно багатогранною. Ще Аристотель вважав, що у виховному процесі необхідно впливати на молодь мистецтвами усіх видів: за допомогою барв і образів, слова і голосу, гармонії і звуку.

Отже, другою умовою формування художнього мислення є *застосування у навчально-виховному процесі інтеграції мистецтв*.

Кожному виду мистецтва притаманний специфічний спосіб матеріального буття його творів і характер застосування образних знаків. У цих межах усі види мистецтв мають різновиди, які визначаються особливостями того чи іншого матеріалу і своєрідністю художньої мови. Всі види мистецтв взаємно збагачують один одного, існуючи у функціональній взаємодії. Усі разом вони спроможні багатогранно, всебічно відображати життя в його складних процесах. І саме тому, «в історії мистецтва завжди спостерігалось як збереження видових характеристик окремих мистецтв, так і їх взаємовплив, взаємозбагачення» [2].

Як стверджує А. Зісь, інтеграція знаходить своє найбільш яскраве вираження у зміні структури художнього мислення, у формуванні його

глобальних характеристик. Уміння масштабно мислити у творчому контексті породжує необхідну і важливу свободу в естетичному освоєнні життєвого матеріалу, який веде до створення нових художніх цінностей, формує сучасну естетичну реальність [2].

Говорячи про формування художнього мислення в умовах професійної підготовки, слід виходити з того, що воно відбувається в навчально-пізнавальному середовищі. Тож розглянемо цей процес у контексті мисленнєвої діяльності.

Аналіз літературознавчого словника, в якому художнє мислення трактується як «синтезований психічний процес митця, результатом якого є мистецькі твори, що мають естетичну вартість», дає підстави припустити, що здатність до художнього мислення більшою чи меншою мірою може бути властива кожному, хоча люди, які професійно займаються мистецтвом, ніби концентрують та конденсують мисленнєві процеси даного типу. Художньому мисленню властиві наступні ознаки: образний характер, асоціативність і метафоричність, чуттєва і практично-матеріальна обумовленість форм, специфічне співвідношення форми і змісту. Вихід на рівень художнього мислення може забезпечуватися різними видами мислення: наочно-дійовим, наочно-образним, словесно-логічним, теоретичним тощо. Але ключ до розвитку художньо-пізнавальної діяльності, її перехід від одного рівня до іншого, якісно нового – поступове неухильне нарощування творчого мислення особистості.

Таким чином, третьою умовою формування художнього мислення виступає *розвиток творчих здібностей особистості*.

Але на практиці існують три групи перешкод у формуванні творчих здібностей:

– соціально-педагогічні (авторитарний стиль педагогічного керівництва, інформативно-алгоритмічні методи викладання, догматичний стиль навчання, жорсткий контроль тощо);

– особистісні (психологічні): низька або негативна мотивація у вирішенні запропонованого творчого завдання, невпевненість у власних силах, лінощі, байдужість до успіху, до лідерства, сліпа віра в авторитет, відсутність уяви, однобічність аналізу у процесі мислення; побоювання думати нестандартно, відсутність почуття гумору, інерція мислення;

– фізіологічні: перевтома, слабе здоров'я, недосипання, недотримання режиму тощо.

Творчість як таку можна розглядати з двох позицій: як відкриття «для себе» і як «відкриття для інших». Звернемося до першого виду творчості. Відкрити для себе світ мистецтва – ось основне завдання, яке стоїть перед особистістю, а завдання педагога – допомогти відбутися цьому відкриттю. Освоюючи дійсність, людина отримує для себе нові знання, уміння, які вже відомі людству, але набутий досвід стає власним

багажем.

Отже, нарощування художньо-творчого потенціалу майбутнього вихователя має велике значення для процесу його професійного становлення. Саме художньо-творча підготовка сприяє адекватному осягненню суті мистецьких образів, відтворених різними художніми творами (літературними, музичними, театральними тощо), а також естетики і природи взагалі. Відсутність здатності до мистецької діяльності вельми збіднює не лише особистісну культуру вихователя, а й його педагогічний стиль в цілому. Для майбутнього вихователя дошкільного закладу розвиток художньо-творчого потенціалу набуває першорядного значення, оскільки педагог зобов'язаний комплексно, на поліхудожньому рівні вміти опрацювати мистецький матеріал.

Таким чином, можна зробити висновок, що проблема формування художнього мислення залишається актуальною на сучасному етапі розвитку вищої освіти, адже сформованість художнього мислення є необхідним компонентом особистості майбутнього педагога. Саме розвинений художній потенціал дозволить вихователю бути виразним, винахідливим, ініціативним, варіативним у доборі методів і форм роботи з дошкільниками. Важливе місце в системі професійної підготовки майбутніх вихователів має належати мистецтвознавчим дисциплінам, оскільки мистецький компонент у нерозривній єдності з психолого-педагогічним створює унікальні можливості щодо реалізації творчого потенціалу кожного студента. Мистецтво сприяє глибокому усвідомленню своєрідності людства, виступає для майбутнього вчителя засобом пізнання самого себе й навколишнього середовища, формує навички контролю за власним фізичним, розумовим та емоційним розвитком. Окрім того, мистецтво стає тим шаблоном, за допомогою якого стає можливим проникнути у внутрішній світ дитини, адже воно дає можливість безпосереднього спілкування з людською душею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2002. – 368 с.
2. Ковальова С. В. Розвиток творчої активності вчителів музики в сучасних умовах: теорія й практика : науково-методичний посібник / С. В. Ковальова. – Біла Церква : КОГПОПК, 2004. – 228 с.
3. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Г. М. Бим-Бад. – М. : Большая российская энциклопедия, 2002. – 527 с.